

KARABÜK'TE HİDİRELLEZ BAYRAMI İLE İLGİLİ İNANIŞ VE KUTLAMALAR*

[Araştırma Makalesi / Research Article]

Enver KAPAĞAN**

Geliş Tarihi: 06.05.2019

Kabul Tarihi: 20.05.2019

Özet

Gelenek ve görenekler her millet için önemli unsurlar olarak varlığını devam ettirirler. Türk milletinin düşünce ve bakış açısını geçmişten bugüne taşıyan önemli unsurlardan biri de bayramlardır. Bayramları ferdi kutlamalar, dini ve milli bayramlar olarak sınıflandırmak mümkündür. Her üç bayram türü de sayıca kalabalık denebilecek insan iştiraki ile kutlandığı için toplumsal bütünleşme ve karşılıklı sevginin perçinlenmesi açısından önemlidir. Dünya kültür mirasına önemli katkılar sunan, her dönemde yaşadıkları coğrafyaya milli ve manevi değerleri ile kendilerini kabul ettiren Türk milleti, diğer toplumlar arasında en çok bayrama sahip halklardan biridir. Bu durumun yegâne sebebi Türklerin derin tarihe, hareketli yapıya ve zengin kültüre sahip olmaları ile açıklanabilir. Özellikle Türklerin yerleştiği coğrafyalar, yoğun olarak uzun kışların yaşandığı bölgelerdir. Bu yüzden Türklere ait bayramlar içinde de toprağın dirildiği, sert kıştan sonra havanın ısındığı, bolluk ve bereketin başladığı bahar ve yaz mevsimleri ile özdeşleşerek yapılan tören ve kutlamalar önemli yer tutar. Bahse konu şölenler içinde ilkbaharda bütün Türk coğrafyalarında kutlanan Hıdırellez ve Nevruzun yeri başkadır. Bu makalede Türk kültür ve medeniyetine ait geleneklerin en duru haliyle yaşandığı Karabük ili ve çevresinde kutlanan, köklü geçmişe ve zengin bir içeriğe sahip Hıdırellez bayramı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hıdırellez, Bahar Bayramı, Karabük, Halk Kültürü, Hızır.

BELIEFS AND CELEBRATIONS ABOUT HİDİRELLEZ FESTIVAL IN KARABUK

Abstract

Traditions and customs continue to exist as important elements for every nation. One of the important elements that carry the thought and perspective of the Turkish nation from past to present is "the feasts". It is possible to classify the holidays as individual, religious and national holidays. Since all three types of feast are celebrated with the number of people who can be called crowds, it is important for the social integration and mutual love to be riveted. The Turkish nation, which has made significant contributions to the world cultural heritage and has established itself with its national and spiritual values in every period, is one of the most popular among the other societies. The only reason for this situation can be explained by the fact that the Turks have deep history, dynamic structure and rich culture. Especially the geographies where the Turks settled are the regions where long winters are intense. Therefore, the festivals of the Turks are identified with the rising of the soil, the warming of the air after the harsh winter, the spring and summer seasons where abundance starts, and the ceremonies and celebrations that take place in this season are important. The importance of Hıdırellez and Nevruz, celebrated in all Turkish geographies in spring for the mentioned feasts, is different.

* Bu makale, 13-15 Haziran 2019 tarihleri arasında gerçekleşen "VI. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu"nda "Karabük Halk Kültüründe Hıdırellez Bayramı" adıyla sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmesi sureti ile elde edilen bir çalışmadır.

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: enverkapagan@karabuk.edu.tr
Orcid: 0000-0003-4647-1863

In this article, Hıdırellez feast, which has a deep-rooted past and rich content, celebrated in Karabük and its surroundings, where traditions belonging to Turkish culture and civilization, will be discussed.

Keywords: Hıdırellez, Spring Festival, Karabuk, Folk Culture, Hızır.

Giriş

Bayramlar toplumsal bütünleşme ve karşılıklı sevginin perçinlenmesi açısından önemli günlerdir. Bayramları ferdi kutlamalar ile dini ve milli olmak üzere üç başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Kelime karşılığı olarak bayramın anlamı: *Divan-ü Lügat-it-Türk'te; "Bedhrem; halk arasında gülme ve sevinme, bir yerin ışıklarla bezenmesi ve orada sevinç içinde eğlenilmesidir."* (Çay, 1997:5).

Ferdi kutlama şeklindeki bayramlara; Doğum, sünnet, evlilik... Dini bayramlara; Ramazan, Kurban... Milli bayramlara ise; geleneksel olarak süregelen Nevruz ve Hıdırellez gibi bayramlar ile resmi olarak kutlanan Cumhuriyet, Gençlik ve Çocuk bayramları örnek verilebilir. Toplum hayatındaki milli bayramların fazlalığı toplumun millet olarak köklü geçmişini ve kültürel zenginliğini gösterir. Bazı bayramlar; bir zümre, bir din veya bir ulus tarafından kutlanırken zamanla evrensel hale gelebilir. "Yılbaşı, Dünya Kadınlar Günü, Anneler Günü" bunlara örnek verilebilir. Din değiştiren toplumlar eski kültürlerinden birçok unsuru terk edip yeni benimsedikleri dinin bütün kural ve ritüellerini de kabul ettikleri için aynı dini bayramların aynı dine mensup birçok millet tarafından kutlandığı görülür. Güçlü milletler ise din ve coğrafya değiştirseler de kendilerine ait kültürel değerleri bütünüyle olmasa da yaşatmaya devam ederler. Bahse konu milletlerden biri de Türklerdir. Türkler, Nevruz ve Hıdırellez gibi bayramları din ve coğrafya değişimlerine rağmen yeni yaşam şekillerinden de bir şeyler katmak suretiyle koruyarak bin yıllardır devam ettirmişlerdir. Bu bayramlar, aynı millete bağlı bütün toplulukların farklı isimler ile aynı veya birbirine yakın zaman dilimlerinde benzer etkinliklerle kutladıkları bayramlardır. Bu yüzden bu tür gelenekler ve bu geleneklerin içerisinde yer alan ritüeller veya gelenekler icra edilirken başvurulan eğlence şekilleri ile söylenen diğer sözlü edebiyat unsurları oldukça önemlidir. Bazen öyle bir hale gelir ki, çeşitli inançlar yüklenen bu milli bayramlar da halk arasında dini bir kimlik kazanabilir. Örneğin Kazakların Nevruz bayramı için "Müslüman Bayramı" demesi veya baharın gelişi toprak, su ve havanın ısınması ile tabiatın canlanması dolayısı ile kutlanan Hıdırellez bayramına "Hızır-İlyas Nebi Bayramı" denmesi de buna örnek teşkil etmektedir.

Tarihin en eski devirlerinden itibaren insan hayatı üzerinde büyük etkiye sahip olan ay, mevsim ve yıl dönümleri önemsenir ve bazıları festivaller şeklinde kutlanır. Modern anlamda takvim yokken avcılık ve tarımla uğraşan insanlar için hayati öneme sahip olan ekin ekme, bağ bozumu, hasat, koç katımı gibi önemli döngüler, doğadaki hareketlenmelere göre düzenlenmiştir. Bitkilerin yeşerme ve sararma durumlarına göre halk takvimi oluşturulmuş ve bu çerçevede çeşitli kutlamalar yapılmıştır. Bunlar içinde Nevruz ve Hıdırellez halen devam eden bir gelenek olarak baharın gelişi ve toprağın canlanması sebebiyle ateş ile kutlanmıştır.

Mevsimsel arınma ve doğanın canlanması ile ilgili ayinleri dünyanın birçok toplumunda görmek mümkündür. Bunların çoğunda da ateş önemli bir unsur olarak varlığını korur. Romalılarda yılın son ayında tapınaklar, ruh ve hatta kap kacak dâhil her şey temizlenir. Kötülüklerden arınması ve bu arınmanın çoğunlukla ateşle olması ile Tunus'ta aşure şenliğinde ateş yakarak çatıya çıkan gençler tarafından; "Ey ateş pireleri, bitleri ruhi ya da bedeni bütün hastalıkları senin üzerine silkeledik" denmesi gibi bizde de tabiatın canlanması ile kutlanan Nevruz ve Hıdırellez'de yakılan ateş ile yapılmaya çalışılan esas

şey kötülükleri yok etmektir. Farklı coğrafya, kültür ve ritüeller olsa da içerik benzerlik arz etmektedir (Turan, 2015: 103).

Şamanist Türk kavimlerinde iki kısım ayin ve tören vardır. Birincisi belirli dönemlerde sürekli yapılanlardır. İkincisi tesadüfi olaylar dolayısı ile yapılan özel ayin ve törenlerdir. Belirli dönemlerde yapılan törenler daha çok ilkbahar, yaz ve güz aylarında kutlanan, tarihleri çok eskilere dayanan bayramlardır (İnan, 2017: 89).

1. Hızır İnanıcı ve Türklerde Hıdırellez

Hızır inancı etrafında gelişen törensel etkinlikler Türklerde doğrudan bahar ve baharın gelişimiyle ilişkili bir inançtır. Özellikle yılın bereketli geçmesi için toprak ve suyun efsunlanması önemlidir. Çünkü hem çiftçilikle uğraşan hem de hayvancılıkla geçinen konar-göçer halk için toprak ve suyun ısınması hayati bir meseledir. Hızır inancı üzerine geniş araştırmalar yapan Mirali Seyidov'a göre; sadece havanın ısınması bolluk ve huzur için yeterli değildir. Bunun için hava ile beraber suyun da ısınması gerekir. Türk düşüncesinde ateşi yani ısıyı temsil eden Hızır ile suyu temsil eden İlyas'ın birlikteliği tabiata can verir ve yılın bereketli geçmesine vesile olur. Bu sebeple Hızır ile İlyas'ın birlikte anılması önemlidir. Bu nedenle Hıdırellez'de Hızır Nebi'yi karşılama törenleri düzenlenir. Bu törenlerin çoğunda da Hızır Nebi adına yapılan dualarda Hızır-İlyas adı birlikte anılır. Eski Türk inanışlarında trans hâlinde gerçekleşen göğe yükseliş sadece Gök Tanrıya ulaşma yolu değil aynı zamanda toprak, hava, ateş ve su gibi unsurları da dikkate alarak yer, yeryüzü ve yeraltı arasında bağ kurma olayıdır (Kadimov, 1996: 231-232). Geçmişte şaman vasıtası ile çıkılan bu yolculuğun, günümüzde Hızır-İlyas'ın yardımı ve kerameti ile gerçekleştirildiğine inanılır.

Bütün Türk boyları arasında Hızır önemli bir unsurdur. Oğuz Türkleri arasında Hızır diye anılan yardımsever peygamber, aksakal, pir; Kazak, Kırgız, Tatar ve diğer Kıpçak boyları arasında Kızır, Hızır, Özbek Türklerinde Hızır olarak bilinir. Hızır (Hızır), hemen hemen bütün Türk topluluklarında aynı mana ile hafızalarda yer alır. Türk halk kültüründe; bütün ümit ve imkânların tükendiği durumlarda yardıma çağrılan ve mutlaka geleceğine, bolluk ve berekete vesile olacağına inanılan semavi bir kurtarıcıdır (Çobanoğlu, 2015:154). *“Yeşillenmek yeşil renge bürünmek anlamına sahip olup, İslami rivayetlerde adı geçen, hayat suyundan içen, sonsuz bir ömre sahip takva sahibi bir ermiş; zor durumda olanların yardımına koşan yaşlı bir kişi, atlı veya yolcu olarak karşılıklarına çıkıp dertlerini çözen ilmi ve güçü ile keramet sahibi ölümsüz bir zattır”* (Madvaliyev, 2008: 387).

Dünyadaki toplumlar arasında en çok bayrama sahip halklardan biri de Türklerdir. Bu durum; derin tarih, hareketli yapı, köklü kültür ve cihan mefkûresi ile açıklanabilir.

Hıdırellez bayramı, Türkler arasında birçok bölgede farklı isim ile kutlanır. Bu adlandırmalardan bazıları: Türkiye'de; Hıdırellez, Hızır Nebi'yi karşılama, Güney Azerbaycan'da; Zat-Mutlak ya da Ali Haydar İydi, Tebriz bölgesinde; Nebi bayramı, Tatar Türkleri arasında beyaz manasına gelen Ak bayram, Van'da Hızır Nebi, Karabük'te Hıdırellez ve benzeridir. Hıdırellez'de her bölgenin kendine has ziyafet çeşitlerini ve eğlence aracı oyunlarını içeren karşılama törenleri olur.

Eski Türk inanışlarından Yol İyesi, Boz Atlı Yol Tengrisi yahut Boz Atlı Hızır ismiyle İslami inanç ile birleşerek varlığını devam ettirmiştir. Kelime kökü olarak da “Hızır” kelimesi Hz. Hızır'ı işaret ederken Ellez kelimesi de İlyas kelimesinin ses değişimine uğramış halidir. Anadolu'da birçok şehirde bulunan Hızırlık adlı mevkiler de bu inanç ile sıkı bağlıdır. Hıdırellez'de ki en önemli düşünceler temizlenme ve arınmadır. Bu yüzden ateş ve ateşten atlama ile su ve su serpmeye önemli ritüellerdir (Çay,1999: 17-23).

İslamiyet'ten önce Türkler arasında bahar mevsiminde yapılan törenlerde önemli bir yer tutan ağaç ve su kültü varlığını Hıdırellez ile sürdürür. Halk takviminde ikiye ayrılan yıla;

5-6 Mayıs'tan başlayıp kasıma kadar süren yaz günlerine, Ruz-ı Hızır veya Hızır günleri, kasım ayından mayıs ayına kadar süren kış günlerine ise Ruz-ı Kasım veya Kasım günleri denir (Ağaoğlu, 2015:138). Gagavuzlarda mayıs ayı için kullanılan 'Ederlez' adı ile kasım ayının var olmasının bu gelenek ile sıkı ilişkisi olduğu muhakkaktır (Kuroğlu, 1996: 261-262).

Türk milletinin güçlü geleneklerinden biri olarak, darda kalanların yegâne yardımcısı Hz. Hızır'dan adını alan Hıdırellez bayramı birçok destan, şiir, efsane, türkü ve hikâyelere konu olmuş saz ve söz ustalarının yorumlarında yer bulmuştur. Türk milleti için önemli kaynaklarda da kendine yer bulan bahar ve bahar bayramı, Divanü Lügat-it-Türk'te baharın gelişi sebebiyle şöyle tasvir edilir:

Kaklar kamug kölerdi (Kuru yerler hep gölerdi)

Taglar başı ilderdi (Dağ başları göründü, göze ilişti)

Ajun tını yılırdı (Dünyanın soluğu ıldı)

Tütü çeçek çerkeşür (Türlü çiçekler sıralandı) (Atalay, 2006: 179)

Kutadgu Bilig'de ise; bahar mevsimi eziyetli kışı geride bırakan ve cennet yolunu açan bir süs aracı olarak tasvir edilerek önemi ortaya konur.

Toğardın ese keldi öngdün yili (Doğudan bahar yılı eserek geldi)

Ajun itgüke açtı ustmah yolu (Dünyayı süslemek için cennet yolunu açtı)

.....

İrinçig kışığ sürdi yazkı esin (Bahar esintisi eziyetli kışı sürüp götürdü)

Yaruk yaz yana kurdu devlet yasın (Parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu) (Arat, 2008: 102-103).

Geçmişte Hızır, Hıdırellez ve Bahar bayramlarının yüklendiği manalar ile günümüz kutlama şekillerine bakıldığında Türklerin eski inanış ve geleneklerini güçlü bir şekilde yaşatarak bugüne taşıdıkları görülmektedir.

Ateş üzerinden atlama ritüeli olmak üzere Şaman törenleri ile Nevruz ve Hıdırellez'deki törenler birçok yönüyle benzerlik gösterir.

Eski Türklerdeki ak ve kara şaman törenleri ateş üzerinden atlanarak yapılırken bugün bu gelenek Türk dünyasının yayıldığı bütün coğrafyalarda bahar bayramları olan Nevruz ve Hıdırellez kutlamalarında yaşatılmaktadır (Gömeç, 1998: 38-50)

Hıdırellez, Anadolu'nun birçok kentinde var olan Hıdırlık adlı mekânlarda kutlanır. Safranbolu'da da Hıdırlık tepesinin varlığı önemlidir. Bu tepenin adını Hıdır Bey, Hıdır Paşa veya Hıdır Baba adlı mübarek bir zattan aldığı ileri sürülmektedir. Aynı isimle; Ankara, Yozgat, Akşehir, Afyon, Antalya, Alanya, Kütahya, Beypazarı, Yalvaç, Bolu, Çorum, Dursunbey, Edirne, Kırklareli, Tokat, Tosya Taraklı, Atabey, Mengen ve Fethiye gibi Anadolu'nun birçok kentinde de tepe veya muhitler vardır. Diğer kentlerimizde olduğu gibi Safranbolu'daki Hıdırlık tepesi her yıl 6 Mayıs'ta kutlanan Hıdırellez şenliklerinin gerçekleştirildiği ve yağmur duasının yapıldığı, toplu namazların kılındığı yerdir (Ulukavak, 2017: 237-239). Özellikle yağmur dualarının burada yapılmasının temelinde de Hz. Hızır'ın iştiraki ile duanın kabul edileceğine olan inanç yatmaktadır.

2. Karabük Sözlü ve Yazılı Kaynaklarında Hıdırellez ile ilgili Bazı İnanış ve Kutlamalar

Karabük'te Hıdırellez kutlamaları kendi içinde dahi bazı farklılıklar göstermesine rağmen genel anlamda Türk dünyasının birçok yerindeki kutlamalarla benzerlik gösterir. Örneğin Hıdırellez'de;

“İğdir ve Ağrı'da, gül ağacının dibine testi koyarlar, içine kadın ve kızlar alyanslarını koyarlar, bunları tek tek mani söyleyerek çıkarırlar ve söylenen maniye göre, kismetlerinin açılacağına inanırlar” (Kalafat, 1999: 47).

Karabük'te de; *“Kismetinin bağlı olduğu düşünülen genç kızlar kolye, küpe, yüzük gibi takılarını küçük bir küp içerisine koyarak Hıdırellez gecesinde gül dalında bekletirler. Sabah olduğunda küp kızın başında açılır. Böylece kızın o yıl evleneceğine inanılır. Para kesesi ya da cüzdana biraz para koyarak gül dalına bağlarsa da bereketin geleceğine inanma vardır”* (Ağaoğlu, 2015: 137).

Karabük'te Hıdırellez, Hz. Hızır ile Hz. İlyas'ın buluştukları gün kabul edilen 6 Mayıs'ta kutlanır. Kutlamalara özellikle şehir dışından ve resmi makamlardan gelen katılımlar kolaylaşsın diye 6 Mayıs günü hafta içine denk gelirse şenlikler hafta içi değil de takip eden ilk pazar gününe alınır. *Nevruz günü herkes eğlensin, bereket bolluktan nasibini alsın diye bağ bahçe işi yapılmaz, oduna gidilmez* (KK-2).

Hıdırellez'de; Karabük'ün bazı köylerinde Hıdırlık adındaki tepeye çıkılır. Yeşillik yerlerde piknik yapılır, salıncaklar kurulur, ip atlanır. Karıt köyünde köy ağası seçimi yapılır, keşkek yemeği pişirilerek herkese dağıtılır, Safranbolu'da ise, Hıdırellez gününün öncesinde bahçede topraktaki yeşil soğanın yaprakları eşit uzunlukta ortadan yarıılır. Dua edilerek bu yaprakların birine siyah birine beyaz ip bağlanır. Hıdırellez günü siyah ip bağlanan yaprak uzadıysa o yılın eziyetli bir yıl olacağına eğer beyaz ip bağlı olan yaprak uzamışsa o yılın rahat bir yıl olacağına inanılır. Karabük Ovacuma'da; İnsanlar, bugünde hem şükretmek hem de günün bereketinden istifade etmek için bir araya gelerek aynı sofraya otururlar yer içer ve sonra yardımlaşarak adaklarını keserler. Özellikle bahara ermiş olmanın ve yazı getirmiş olmanın mutluluğu ile adaklar mezarlıklarda kesilerek hem onlara bu güzel mirası bırakanlar anılır hem de eski Türk inançlarından atalar kültürünün gereği olarak ölümlerin ruhları ziyaret edilir ve mutlu olmaları sağlanmış olur (Ağaoğlu, 2015: 137)

Hz. Hızır'ın darda kalanlara yardım ettiği inancı Karabük çevresinde bazı efsanelere de konu olmuştur. Efsanede gerçekleşen olaylarla bağlantılı olarak günümüzde birçok inanış yaşatılmaktadır.

“Çok eski zamanlarda gavurların kovaladığı bir kadın, bebeğiyle bir kayanın bulunduğu yere sığınmış. Korkudan sütü kesilen kadın, bebeğini bu mağarada bulunan iki sarkittan damlayan su ile beslemiş. Ardından bu kayaya Emzikli Kaya adı verilmiş. Rivayete göre Emzikli Kaya'nın bulunduğu sarkıtlardan yalnızca Hıdırellez'de su damlarmış. Günümüzde kadınlar burayı ziyarete gelerek su alırlar ve dilek dilerler. Bu suyun kutsal olduğuna inanılır” (Akman, 2000: 90).

“Halk tarafından özellikle Hıdırellez gününde ziyaret edilerek dileklerde bulunulan kayaya daha çok gençler rağbet etmekte ve kayadan sevdiğiyle kavuşma dileğinde bulunmaktadır. Bu dileklerin kabul olması için de su damlalarının aktığı hafif aşağı doğru sarkmış taşlara iplik, çul parçası, vb. şeyler bağlanmaktadır. Bunun dışında mağarada bir duvara bağlı, yuvarlak şekilde ve içi boş olan bir taş daha vardır. Yöre halkı bu taşın ortasından üç kez geçtiklerinde de dileklerinin kabul olacağına inanmaktadır” (Mızacı, 2012: 77).

Karabük ve çevresinde Hıdırellez ile ilgili halk arasında birçok inanış vardır;

“Hıdırellez gecesinde süt, yoğurt uyutulacak şekilde içine yoğurt mayası koymadan bir yerde sabaha kadar bekletilir. O eve Hızır a.s. uğrayacak olursa sütün mayasız yoğurt olacağına inanılır. Yine Ovacuma’da; Hıdırellez gecesinde bulgur, un, tarhana gibi besinler bir tepsi içinde açıkta bir yere koyulur. Hızır a.s eve uğrarsa bu besinler üzerinde el izi olur ve o eve bereket gelir. Bir başka gelenek ise; genç kızların sandıkları, kiler ve ambarların kapıları, yiyecek fıçılarının kapakları açılır. Bu şekilde bereket geleceğine ve genç kızların da bahtlarının açılacağına inanılır” (Ağaoğlu, 2015: 137).

Kaynak kişilerden yapılan derlemeler, insanların Hıdırellez günü için birçok hazırlık yaptıklarını ve o gün duaların kabul olduğuna güçlü bir şekilde inandıklarını göstermektedir. Bu derlemelere göre;

Hızır ile Hz. İlyas’ın buluşma günü olan 6 Mayıs’ta kutlanan Hıdırellez için bir gün önceden börekler yapılır, Hıdırellez günü de ‘Hıdırlık Tepesi’ne çıkılıp yeşilliklerde Hıdırellez kutlanır, havanın yağmurlu olması durumunda ise kimin bahçesi uygunsa kutlamalar orada yapılır. Fakat havanın üst üste yağmurlu olması durumunda bereketin farklı evlere girmesi için etkinlikler her yıl farklı bir ailenin bahçesinde yapılır. İnsanlar kuşluk vakti saat 11.00’de toplanır, ikindi vakti saat 16.00 gibi de dağılır. O gün herkes ferahlar; çocuklar salıncağa binip, ip atlayıp, top oynayarak gönüllerince eğlenir; kadınlar ev işlerinden kurtulur ve türlü türlü yiyecekler arasından sadece ‘s’ harfi ile başlayan; susamlı simit, su böreği, su muhallebisi (yedi türlü) vs. yapılır. Bunların yanında da sağlık versin diye süt, şifa kaynağı olduğu için de su içilir. ‘S’ harfinin hikmetinin ise “Sabrın sonu selamettir.” sözünden geldiği, uzun kış gecelerini sabırla atlatan halkın selamete ermenin şükürünü bu şekilde dile getirdiği; Hıdırellez kutlarsa bereket ve sağlıklı bir yıl olacağına inanıldığı belirtilir. Hıdırellez gününden evvelki gece için yaşlıların mutlaka hatim duası yaptıkları ve ölmüş yakınlarına dua ettikleri ifade edilir (KK-5).

Büyükkaragöz’e göre; Safranbolu biraz muhafazakâr olduğu için Hıdırellez günü mâni, türkü okunmaz bunların yerine daha çok dua edilir, bazen ayrı yerlerde olmak üzere bugünden farklı olarak büyükler ve genç kızlar ip atlayıp ya da istop denilen bir oyunu oynarlar. Özellikle kızlar, o gün el işi yapmayıp gezmenin tadını çıkarırlar. Yemek olarak herkes imkânı oranında içli pilav, mercimekli bulgur pilavı, su böreği yapar, mutlaka yumurta haşlarlar. Kutlama alanına götürülürken dökülmesine mani olmak amacı ile daha çok kuru yiyecekler tercih edilir. Bir de ilkbaharı kutlamanın bir sembolü olarak bilinen, özel kokulu bir mantar çeşidinden yapılan “cincile mantarı” yemeği yapılır. Yanına da soğan, domates ve biber alınır. Alınan malzeme bütün katılanlar ile ortak sofrada dualar eşliğinde yenir. Hıdırellez için mutlaka güzel kıyafetler giyilir. İmkânı olanlar da Emzikli Kaya’ya gidip delikli taştan geçerek dua ederler, dualarının bu şekilde kabul olacağına inanırlar. Parasının çok olmasını isteyenler 5 Mayıs akşamı içinde az para olan bir keseyi gül ağacına bağlayıp 6 Mayıs’ta bağladığı yerden alıp bir yıl o parayı uygun bir yerde saklar. Yine ev veya araba isteyenler tarafından gül ağacının dibine çubuktan ev ya da araba yapılır ya da toprağa resmedilir. Çocuk sahibi olmak isteyenler, gül dibine çocuk hırkası koyarlar. Bayanların ön planda olduğu bu bayramda gün, anne ve çocukların günüdür. Genç kızlar kendilerine dünür çıkabilen bir kutlama olarak da gördükleri bu törenlere katılırlar. Hızır Nebi’nin geleceğine inanıldığı için ev bir hafta önceden temizlenir. 5 ve 6 Mayıs’ta doğa özellikle korunur, topraktan bir şey koparılmaz ve tabiata zarar verilmez. Hıdırellez günü gelen fakire mutlaka sadaka türünde bir şey verilmeye dikkat edilir. Hıdırlık tepesinde asla çöp bırakılmaz. Hıdırellez için dışardan da eş dost davet edilir. Anlatılanalara göre eskiden Hıdırlık tepesinde ateş de yakılmış. Fakat bu gelenek sonraları yasaklanır (KK-5).

Bugün 60 yaşında olan Mustafa Şehirli şunları söylemektedir; Hıdırlık tepesinde 6 Mayıs’ta Hz. Hızır ile Hz. İlyas’ın buluşma günü için hazırlıklar yapılır, bayanlar Hıdırlık’ta toplanır,

tatil günü değilse okuldan çıkınca çocuklar da onlara katılarak bir günlük Hıdırellez kutlanır. Herkes isteğine bağlı olarak; gül ağacı dibine belirten şekiller çizip dilekte bulunur. Ev isteyenler küçük kiremitlerden ev yapar. Çocukla ilgili bir talep olursa ona göre bir şey konulur. Sadece Hıdırellez'de suyunun damladığına inanılan Emzikli Kaya'da da çeşitli dileklerde bulunulur. 2016 yılında Hıdırellez günü mağaraya gittiklerini ve gerçekten suyun damladığına şahit olduklarını ifade eden Mustafa Şehirli, gitmesi zor bir yer olmasına rağmen Emzikli Kaya'ya özellikle çocuk isteyenlerin gittiğini, damlayan sudan içip dua ettiklerini belirtmektedir (KK-6).

73 yaşında emekli memur Hakkı Aynacı; Hıdırellez daha çok bayanların iştiraki ve yaptıkları etkinlikler ile gerçekleşir, satın alma usulü ile bir şeyler alınmaz, dayanışmanın bir örneği olarak herkes imkânları dâhilinde evinde ne varsa bir şeyler hazırlayıp getirir şeklinde bilgi vermektedir. Bununla beraber Hızır Nebi'nin Hıdırellez günü Emzikli Kaya mevkiinde olduğuna ve yapılacak dualara icâbet edeceğine inanıldığından dolayı duaların daha içten yapıldığını ifade etmektedir (KK-3).

75 yaşındaki Ayşe Salur'un anlattığına göre; yaşlı bayanlar sabah namazından sonra kalkıp alacakaranlıkta çeşme başına giderek dua ve niyazda bulunurlar ya da Akpayırlı'daki akarsuya gidip orada dua ederler. İnanışa göre; Hızır a.s ve İlyas peygamber bir akarsu ya da akarsu kenarında buluşup salavat getirirlermiş. Ayrıca gül dalına ip bağlayıp dilek dilenir. O gün ev mutlaka temiz tutulur. Bulaşık bırakılmaz. Özellikle erik kurusundan pestil yapılıp dağıtılır. 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanan Hıdırellez özellikle Hıdırlık'ta kutlanır. Çünkü orada Hızır Baba, Hasan Dede ve Paşa Dede adlı zatların yatırının olduğu, bu yüzden Hıdırlık tepesinin o gün hem daha kalabalık hem de orada edilen duaların kabul olacağına inanılır. Ardından Ağlayan Kaya (Emzikli Kaya) ile Ergülle Baba'ya gidilir, böyle önemli türbeler ve mezarlıklar ziyaret edilir. Hıdırellez özellikle bayan ve çocuklar için kutlanır. Hıdırellez'de millet yumurtaları renklendirerek haşlar, renkli gözüksün diye soğan, nane vs. ile harmanlar, yeşillikler alınır. Eskinin meşhur kilimleri serilir, gençler ip atlarlar, Hıdırlık'ta bulunan sakızlı ağaçta salıncak kurulur (KK-1)

Safranbolu'da doğan Hatice Acar; eskiden mutlaka 6 Mayıs hangi gün ise Hıdırellez o gün kutlanırdı, şimdilerde ise pazara denk getirilir diye belirtir. Acar, gençliğinde kendisinin de yaptığı geleneklerden birini şöyle aktarır: 5 Mayıs akşamı yeşil soğanın iki yaprağı eşit kesilir. İyi gün için beyaz ve kötü gün için siyah bir iplik bağlanır. Hangisi daha fazla boy atarsa o senenin öyle geçeceğini inanılır. Genel olarak Hıdırellez kutlamaları belirlenen bir türbede, camide veya Karapınar köyünde dibinde evliyaların yattığına inanılan, yaprakları dökülmeyen sakallı çam adındaki ağacın dibinde kutlanır. 6 Mayıs Hıdırellez günü mahallede yumurta toplanır, bakır kazanda kuru fasulye pişirilir, dibekte tokmak ile keşkek dövülür, dut kaynatılır. Öğlen namazından sonra hoca bir Yasin-i Şerif okuyup dua ederdi. Akabinde herkesin icabet ettiği sofrada yemekler yenir. Günümüzde ise kesilen adaklardan yapılan yemekler dağıtılır. Eskiden yemek içinde et olmaz, yumurtadan salata yapılır, paylaşımcı bir ruh olur, artan yemek olursa da ihtiyaç sahiplerine bakırdan yapılmış iki kiloluk gıcıklı bakraç ile verilir diye ifade etmektedir (KK-4).

Mahalledeki herkes Hıdırellez'e gelir, dışardan da birçok tanrı misafiri katılır. 6 Mayıs günü mecbur kalmadıkça toprak ellenmez, çift süren öküzler karınları titremesin diye "Gök (Yeşil ot) otlatınca canı olmaz" diye Hıdırellez gününe kadar yeşile salınmaz, Hıdırellez günü de bir saat salınır. Hıdırellez'de çocuklar; dikili taş oyunu (üst üste dokuztaş konulur, kim o taşı yıkarsa ve o ara kimi tutabilirse o ebe olur), saklambaç gibi oyunlar oynanır. Özellikle günahsız olarak dualarının kabul olunacağına inanıldığı için yemek yedirilmeden çocuklar bırakılmaz, o gün yenen her şeyin şifa olacağına inanılır. Bununla beraber Hıdırellez'de yumurtaya çok önem verilir, bacadan alınan kurum ve soğan kabuğu ile haşlanan yumurtalar sarıya boyanır. Bereket için yemeğin ağzı ve sabah namazından sonra kapılar açık bırakılır. Baharın müjdesi anneler tarafından yapılır.

Yemek için ahali evden bir şeyler getirir hem de az da olsa para toplanır, toplanan paralarla yemek için gerekli olan ihtiyaçlar karşılanır. Yemekler 6 Mayıs'ta sabah namazından sonra pişirilerek katılanlara dağıtılır. Ayrıca inek buzağıladığında, "ineğim doğurdu" diye ondan elde edilen tereyağı ve ocakta yapılan yufka ile bir sini kuru börek yapılır, içine yağ ile yumurta katılır ekmek de küçük küçük doğranır, böreğin ortasına konulur. Bu börek özellikle Hıdırellez böreği olarak yapılır (KK-4).

Ovacuma beldesine bağlı Cabbar köyünde doğan Ramazan Anılan; Hazreti Hızır ile İlyas'ın buluşmasından dolayı dini bir gün olan Hıdırellez'de duaların kabul olacağına inanıldığı için hareket dua ile başlar dua ile biter. O gün kimse çalışmaz. İkram ve saygının en bol olduğu günlerdendir. Köy halkı, 5-6 Mayıs tarihlerinde Hıdırellez için köylerindeki Çakman adında üç ermişin mezarının bulunduğu türbelere gider. O türbelerin etrafında üç defa dönülür. Her dönme sırasında arzu edilen dilekler içinden söylenir. Sonra türbenin yanındaki sudan içilir ve kişinin neresi ağrıyorsa orasına su sürülür. En sonunda ise hocaların okuduğu dualar ile toplu namaz kılınır. O yıl adanan adaklar kesilir. Adak kimin ise adaşın kanından onun eline veya alınına sürülür. Yakılan büyük ateşlere konan kocaman kazanlarda pişen adak etleri ve diğer yemekler orada toplu halde yenir. Hıdırellez gününün en önemli hususlarından biri de -çocuk, genç, yaşlı- herkesin eşit olduğu bir gün olmasıdır. Yine türbenin ihtiyaçlarının karşılanması için de orada bulunan betondan tasa dilekler dilenerek demir para atılır. Bu ritüelde de hastaların iyileşeceğine inanıldığı için daha çok hastalıkların geçmesi ile ilgili dualar yapılır. Bu bayrama has yemeklerden biri "*cincile mantarı yemeği*"dir. Cincile mantarı yemek olarak yapılır, közde yapılması ve sobaya konması yasaktır. Çünkü sobada veya közde yapılması halinde Allah'ın o mantarın kökünü kurutacağına inanılır (KK-7).

Sonuç

Türklere ait bayramlar içinde sert kıştan sonra toprağın dirildiği, havanın ısındığı, bolluk ve bereketin başladığı bahar mevsimi ile özdeşleşerek kutlanan bayramlar önemli yer tutar. Türkler birçok din ve coğrafya değiştirseler de kültürel unsurlarını terk etmemişler. Bu duruma en güzel örneklerden biri Karabük'te daha çok bayanların kutladığı Hıdırellez kutlamalarıdır.

Karabük'ün bazı yörelerinde daha çok kadın ve çocuk bayramı olarak gerçekleşen Hıdırellez, bazı yerler de ise çocuk, yaşlı kadın erkek demeden herkesin aynı oranda icabet ettiği bir bayram olarak kutlanır. Kısaca çok zengin bir kültür çeşitliliğine sahip olan Hıdırellez, farklı coğrafyalardaki Türk toplulukları arasında benzer ve farklı yönleri ile yaşatıldığı gibi Anadolu'da da ilden ile hatta aynı il içindeki beldeden beldeye bazı yönleri ile farklılık göstererek devam etmektedir.

Her ne kadar bazı yörelerde kadın, erkek; yaşlı, genç ve çocuk herkesin icabet ettiği bir bayram olsa da daha çok bayanların yönlendirdiği bir etkinliktir. Bu yönü ile Hıdırellez bayramı kültür aktarımı açısından ne kadar önemliyse, bayanların ön planda olduğu bir bayram olması ve kadınların Türk kültürünü yaşatma ve aktarmadaki katkıları açısından da o kadar önemlidir. Karabük'ün kendi içinde bile birçok farklı şekilde kutlanan bu bayram, genç kızlar ve çocuklar için eğlence zamanı iken yaşlılar açısından geçmiş hatırlamak, ölmüşlerine dua etmek için bir fırsattır. Özellikle kaynak kişilerin aktardığına göre eskiden bazı köylerde ateş yakılarak Hıdırellez'in günümüzde ateş yakılmadan kutlandığını, ateşin ancak nevrüzde üzerinden atlamak için yakıldığını göstermektedir. Bu durum sosyal ve siyasal sebeplerden dolayı zamanla az da olsa değişime uğradığını göstermektedir. Anadolu'da ve Türklerin yaşadığı diğer coğrafyalarda Hıdırellez ile ilgili benzer ve farklı efsane ve inanışların ortaya çıkması Türk insanının geleneğini her çağda ve her coğrafyada yaşattığını göstermektedir. Bununla beraber Türklerin eski

geleneklerini yeni yaşamlarına uygun ritüel ve inanışlarla da besleyerek eski ile yeniyi bir arada yaşadığını ortaya koymaktadır.

Kaynakça

AĞAOĞLU, Sami ve diğerleri. (2015). *81 İilde Kültür ve Şehir Karabük*. İstanbul: Karabük Valiliği Neşriyatı.

AKMAN, Eyüp. (2000). *Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar*. Karabük: Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları.

ATALAY, Besim. (2006). *Kaşgarlı Mahmut Divanü Lügat-it-Türk*. Cilt I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇAY, Abdulhaluk M. (1997). *Hıdırellez "Kültür-Bahar Bayramı"*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÇOBANOĞLU, Özkul. (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ARAT, Reşit R. (2008). *Kutadgu Bilig*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.

GÖMEÇ, Sadetin. (1998). "Şamanizm ve Eski Türk Dini". *PAÜ. Eğitim Fak. Dergisi*, S. 4, s. 38-50.

İNAN, Abdulkadir. (2017). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KADİMOV, Asker. (1996). "Nahçıvan'da Nevruz Geleneklerinin Dünü ve Bugünü", *Nevruz ve Renkler*. (Çev.: Mustafa Kalkan, Sadık Tural- Elmas Kılıç), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

KALAFAT, Yaşar. (1999). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

KUROĞLU, Stepan. (1996). "Gagavuzlarda İlk Yaz Bayramı", *Nevruz ve Renkler*. (Çev.: Mustafa Kalkan, Sadık Tural- Elmas Kılıç), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

MADVALİYEV, Abdurahob. (2008). *Özbek Tilining İzahlı Lügati*. Cilt.4, Taşkent: Özbekistan Milli Ansiklopedisi Yayınevi.

MAZICI, Berrin. (2012). *Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halk Ürünleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TURAN, Fatma Ahsen. (2015). "Anadoludaki Hıdırellez Kutlamalarına Dair İnanmalar, Ritüeller, Yasaklar ve Yaptırımlar". *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, S. 2, s. 101-111.

ULUKAVAK, Kızıltan. (2017). *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu*. Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları.

Kaynak Kişiler

KK-1: Ayşe Salur, Hıdırlık 1944, İlkokul, Terzi. (Görüşme: 01.02.2019)

KK-2: Fatı Çiftçi, Eflani Halkevli Köyü 1972, İlkokul, Ev Hanımı. (Görüşme: 05.02.2019)

KK-3: Hakkı Aynacı, Safranbolu- Ova Sultan Mahallesi 1946, Ortaokul, Emekli Memur. (Görüşme: 20.03.2019)

- KK-4: Hatice Acar, Sine Köyü 1952, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı. (Görüşme: 25.03.2019)
KK-5: Hatice Büyükkaragöz, Safranbolu 1944, İlkokul, Ev Hanımı. (Görüşme: 10.01.2019)
KK-6: Mustafa Şehirli, Safranbolu 1959, Lisans, Memur. (Görüşme:20.01.2019)
KK-7: Ramazan Anılan, Ovacuma Cabbar Köyü1965, İlkokul, Çiftçi. (Görüşme: 18.02.2019)